

حج؛ مایه ثبات و بناکننده سبک زندگی مؤمنانه در جامعه اسلامی

با مطالعه آیه ۹۷ سوره مبارکه «مائده» و فهم مسئله حج به مثابه «قیاماً للناس» ...

با مطالعه آیه ۹۷ سوره مبارکه «مائده» و فهم مسئله حج به مثابه «قیاماً للناس» می توان حج را مایه ثبات و قوام امت اسلامی و تعلیمات آن را بناکننده یک سبک زندگی جدید اسلامی و شیوه همزیستی مؤمنانه و برادرانه در میان امت اسلام دانست.

رهبر معظم انقلاب

به گزارش ایکن؛ در دیدار اخیر کارگزاران و مسئولان حج با رهبر معظم انقلاب، ایشان در تبیین ابعاد و اهداف مختلف حج با استناد به آیه ۹۷ سوره مبارکه «مائده» فرمودند: «قرآن کریم درباره حج در یک جمله کوتاه تقریباً همه حکمت حج را بیان کرده که اگر چنانچه ما بتوانیم فکر کنیم، استفاده کنیم از بیانات معصومین، از تدبیر در قرآن، از این یک کلمه خیلی چیزها می شود فهمید. در همین سوره مائده می فرماید: جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ؛ [البته] فقط کعبه هم نیست دیگر؛ بعد [دارد] شهرالحرام، هَدَى و قلائد و امثال اینها - که مجموعه حج را می خواهد بیان کند، نه خصوص کعبه شریف را - همه اینها برای چیست؟ قیاماً للناس است. «قیام» در اینجا به معنای مصدری نیست. قیام را اهل لغت و اهل تفسیر معنا کرده اند و می گویند قیام در اینجا به معنای «ما یقومُ به الشئی» است؛ [یعنی] ستون؛ یک بنایی تکیه به یک ستون می کند؛ به این می گویند «قیام»؛ آن ستون، قیام است. اینجا خدای متعال می گوید که حج، ستون زندگی بشر است؛ این خیلی مهم است. «قیاماً للناس» است؛ مال ناس است؛ مال من و شما و این و آن، چند نفر، تعداد یک نسل، یک جمعیت، یک مجموعه نیست؛ مال ناس است، مال بشریت است، قیام است برای بشر. این کلمه «قیام» دوبار در قرآن به کار رفته؛ دو مرتبه این کلمه قیام در قرآن به کار برده شده؛ یکی درباره ثروت مملی است: لا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا؛ این فقط اینجا است. اموال را، مال را در جامعه، ثروت را خدای متعال وسیله قیام جامعه قرار داده و واقعهش هم همین است دیگر؛ بدون مال و بدون ثروت که جامعه نمی تواند حرکت بکند. نیاز به ثروت و مال دارد؛ از لحاظ جنبه مادی، بشر احتیاج به آن دارد. یکی هم اینجا است: جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ؛ اینجا هم قیام است.»

در واقع قیام بودن حج از منظر تعلیماتی است که در این فریضه به مسلمانان نسل به نسل تعلیم داده شود و این خود می تواند یک سبک زندگی جدید اسلامی و شیوه همزیستی مؤمنانه و برادرانه را در میان امت اسلام بنا کند که در این نوشتار به بیان تفاسیر و نکات مربوط به این آیه می پردازیم:

متن آیه: «جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ ۗ ذَلِكَ لِيَتَعَلَّمُوا أَنَّهُ اللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ يَكْلِفُ شَيْءٍ عَالِيمٌ»

ترجمه آیه: «خداوند [زیارت] کعبه بیت الحرام را وسیله به پا داشتن [مصالح] مردم قرار داده، و ماه حرام و قربانیهای بی نشان و قربانیهای نشاندار را [نیز به همین منظور مقرر فرموده است]، این [جمله] برای آن است تا بدانید که خدا آنچه را در آسمان ها و آنچه را در زمین است می داند و خداست که بر هر چیزی داناست.»

مرحوم علامه طباطبایی پیرامون این آیه در تفسیر المیزان آورده است: «اینکه خداوند کعبه را حرم امن خود قرار داده است و ماه حرام و قربانی های نشان دار و قربانی هایی را که همراه خود به حج می برند تشریح فرموده عرض از همه اینها این بوده که کعبه را پایه حیات سعادت‌مندانه اجتماعی برای مردم قرار داده و آن را قبله گاه مردم نموده تا در نماز دل و روی خود را متوجه آن کنند و اموات خود و قربانی های خود را به سوی آن متوجه نمایند و در هر حال احترامش کنند و با تشکیل جمعیت واحد اجتماع و دین شان زنده و پایدار گردد و همچنین کعبه را پایگاه و ستونی قرار داد که مردم به آن اعتماد کنند و دل هایشان یکی گردد و در ایام حرام جنگ را تحریم نموده و جان و مال و عرض خود را از دستبرد دشمن ایمن نمایند و به جهت نزدیکی دل هایشان از یکدیگر در برابر دیگران پشتیبانی نمایند و اینها همه برای آن است که بدانید که خدا نسبت به آنچه در آسمان ها و زمین است علم دارد و از همه چیز آگاه است پس در امور و احکامی که جعل می نمایند جمیع مصالح را در نظر می گیرد و کسی توهم نکند که این احکام لغو و یا ناشی از خرافات عهد جاهلیت است.»

آیت الله مکارم شیرازی نیز در تفسیر نمونه در این باره بیان می دارد «این آیه، به اهمیت «مگه» و اثر آن در سازمان زندگی اجتماعی مسلمان ها اشاره کرده، نخست می فرماید: «خداوند کعبه، بیت الحرام را وسیله ای برای اقامه امر مردم قرار داده

است و ماه حرام و قربانی های بی نشان و قربانی های نشان دار. این خانه مقدس، رمز وحدت مردم و مرکزی برای اجتماع دل ها و کنگره عظیم برای استحکام پیوندهای گوناگون می باشد و در پرتو این خانه مقدس و مرکزیت و معنویت آن، که از ریشه های عمیق تاریخی مایه می گیرد می توانند بسیاری از نابسامانی های خود را سامان بخشند و کاخ سعادت خود را بر پایه آن استوار سازند.

حقیقت این است که: با توجه به وسعت معنی «قیاماً لِلنَّاسِ» مسلمانان می توانند در پناه این خانه و دستور سازنده حج، همه کارهای خود را سامان بخشند و از آنجا که این مراسم باید در محیطی امن و امان از جنگ و کشمکش و نزاع صورت گیرد، اشاره به اثر ماه های حرام (ماه هایی که جنگ مطلقاً در آن ممنوع است) در این موضوع کرده، می فرماید: «وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ».

نظر به این که وجود قربانی های بی نشان (هَدْي) و قربانی های نشان دار (قلائد) که تغذیه مردم را در ایامی که اشتغال به مراسم حج و عمره دارند تأمین کرده و فکر آنها را از این جهت آسوده می کند، تأثیری در تکمیل این برنامه دارد به آنها نیز اشاره کرده، می فرماید: «وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ».

از آنجا که مجموع این برنامه ها و قوانین و مقررات حساب شده، درباره صید و همچنین حرم «مگه» و ماه حرام و غیر اینها حکایت از عمق تدبیر و وسعت علم چنین قانونگذاری می کند، در پایان آیه چنین می فرماید: خداوند این برنامه های منظم را به خاطر این قرار داد تا بدانید علم او به اندازه ای وسیع است که آنچه در آسمان ها و زمین است می داند و از همه چیز - مخصوصاً نیازمندی های روحی و جسمی بندگانش - با خبر است.

با توجه به آنچه در بالا گفتیم، پیوند آغاز و انجام آیه روشن می شود؛ چرا که این دستورات عمیق تشریحی را کسی می تواند، تنظیم کند که از عمق قوانین تکوینی آگاه و باخبر باشد، تا کسی از تمام جزئیات زمین و آسمان و آنچه به حکم آفرینش در روح و جسم انسان قرار دارد آگاه نباشد، نمی تواند چنین احکامی را پیش بینی کند، زیرا قانونی صحیح و سازنده است که هماهنگ با قانون خلقت و فطرت باشد.»

رهبر معظم انقلاب نیز در خصوص این آیه می فرماید: «حج، نماد امت اسلامی و آموزنده نوع رفتاری است که این امت بزرگ برای تأمین سعادت خود باید در پیش گیرد. می توان حج را در حرکت هدفمند و آگاهانه و متنوع همگان در جهتی واحد خلاصه کرد. تار و پود این حرکت، یاد خدا و همدلی بندگان خدا است، و هدف آن ایجاد پایگاه مستحکم معنوی برای زندگی سعادت‌مندانه انسان: جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَاماً لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ.» (۱۸ بهمن ۱۳۸۱، پیام به کنگره عظیم حج) و در پیام دیگری به کنگره حج با اشاره به گنج‌انیده شدن عناصر اصلی برای تربیت فردی و اجتماعی در فریضه حج می فرماید: «بدین گونه است که کعبه شریف و مناسک حج، مایه قوام و قیام جوامع بشری و انباشته از سود و بهره برای انسان ها است: جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَاماً لِلنَّاسِ» (۱۷ آذر ۱۳۸۷)

لذا باید گفت اجتماع میلیونی مسلمانان در مگه، بدون تشریفات و امتیازات و بدون جدال لفظی و نزاع عملی در مکانی مقدس، از امتیازات اسلام است و اگر منافع گوناگونی که در پرتو مراسم حج حاصل می شود از قبیل: حلالیت طلبیدن هنگام رفتن، دید و بازدید، پرداخت خمس و زکات، آشنایی با معارف و امت ها، قرار گرفتن در قدیمی ترین مرکز توحید، هم ناله شدن با انبیا و پا جای پای آنها قرار دادن، توبه کردن در صحرای عرفات و مشعر، به یاد قیامت افتادن، مانور سیاسی و برائت از کفار و سایر برکات را در نظر بگیریم، می فهمیم که این برنامه های حج برخاسته از علم بی نهایت خدایی است که بر همه چیز هستی آگاه است و هرگز علم محدود نمی تواند دستوری به این جامعیت و جذابیت صادر کند.

براین مبنا می توان از این آیه چنین نتیجه گرفت که:

- حج، مایه ثبات و قوام است.

- سامان بخشی امور، نیاز به تجمّع، وحدت، عبادت، احترام و حرمت، «بیت الحرام» و آرامش و امنیت «الشَّهْرَ الْحَرَامَ» و کارهای پنهان و بی نشان و بی نشان «الْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ» و تأمین غذای مورد نیاز دارد.

- کسی حقّ قانونگذاری دارد که از تمام هستی آگاه باشد.

- مسجد و مسلخ، وسیله قوام دین و دنیا مردم است.

- حجّی که سبب قوام جامعه نباشد حج واقعی نیست.

- اگر جامعه ثبات داشته باشد، زمینه خدائشناسی در آن رشد می کند.